

EKONOMI OCH POLITIK

Öka takten uppmanar en grupp liberala ekonomer under ledning av professor *Bertil Ohlin* i en nyutkommen debattskrift med underrubriken *Vägar till större effektivitet och trygghet* (Folkpartiets skriftserie 3, Bokförlaget Folk och Samhälle, 234 s, pris 8:50). Boken uppges vara ett indirekt resultat av folkpartiets landsmöte i fjol och en förberedelse för landsmötet i år. Den sägs också "presentera analys och argument... bland annat genom en saklig jämförelse med några sidor av den socialistiska tankevärlden i näringspolitiska sammanhang."

Den citerade programförklaringen antyder karaktären av de svårigheter som en bok av det här slaget ofta möter. Den har ambitionen att vara saklig och analytisk, men de politiska motiv och drivkrafter som ligger bakom dess tillkomst har naturligtvis inte kunnat undgå att påverka valet av författare och dessas sätt att skriva. Majoriteten av författarna till de nio olika uppsatserna i "*Öka takten*" är unga ekonomer med sin verksamhet förlagd till företag och organisationer. Flera av dem har i andra sammanhang visat prov på kunnighet, saklighet och omdömesförmåga. När nu också deras politiska ambitioner eller drivkrafter fogats till dessa egenskaper har resultatet inte alltid blivit helt lyckat. I flera fall hämmas analysen och sakligheten enligt min mening av det dogmatiska tänkande som tyvärr är så vanligt i de flesta politiska sammanhang och som flera av författarna upprepade gånger beskyller sina politiska motståndare för.

Men det vore långtifrån rättvist att låta detta omdöme stå för hela boken. Få av

de synpunkter och idéer som presenteras är visserligen nya men flera av dem läggs fram både på ett kunnigt, systematiskt och sympatiskt sätt. Det gäller enligt min mening i första hand *Percy Bargholtz'* uppsats om "Ramplanering eller centraldirigering", *Lars Lundgrens* om "Marknad — innovation — forskning" och *Lennart Grafströms* om "Trygghet i sysselsättningen".

Prestationen är särskilt anmärkningsvärd i den första av dessa tre uppsatser där risken för osaklighet och dogmatism a priori kan anses vara stor. Men Bargholtz har gjort en utmärkt presentation av sina idéer om vilka krav som bör ställas på en statlig planering efter en elegant analys av planeringens väsen i en marknadsstyrd ekonomi. Bargholtz koncentrerar sina synpunkter till önskvärda förbättringar av framför allt långtidsutredningarnas arbete. Han framför bl a önskemål om femårsplaner vart tredje år i stället för, som nu, vart femte. Idén är säkert bra men det tycks som om författaren inte känner till det uppföljningsarbete av långtidsutredningarna som förekommer. Bl a kommer Industriens Utredningsinstitut senare i år att presentera en analys av hur "planen" för den innevarande femårsperioden hittills har stämt med den faktiska utvecklingen. Det är givet att de som är ansvariga för den ekonomiska politiken och näringspolitiken påverkas av sådana uppföljningar.

Lundgrens intressanta uppsats om teknisk utveckling, innovationer m m rymmer väsentlig analys, ovanligt litet av politiska självklarheter och ett par, som det tycks, väsentliga förslag. Ett är att Sverige bör inrätta ett institut för tekniska prognoser som skall följa den internationella utvecklingen och tillämpa den på svenska förhållanden. Lundgren menar att det i Sverige förekommer forskning och analys inom en rad olika områden av kanske avgörande betydelse för den framtida utvecklingen men att den sker på ett osystematiskt sätt och utan samordning. Han föreslår att institutet för tekniska prognoser

ser knyts till någon av de tekniska högskolorna eller till exempelvis Ingeniörsvetenskapsakademien. Förslaget tycks vara väl värt att fundera närmare på liksom hans idé att skapa ett förmedlingsinstitut för uppdragsforskning med uppgift att hjälpa industrin att komma i kontakt med rätt forskare för specifika problem. Institutet skulle också se till att de rätta industrierna intresserades för de forskningsresultat som framkommer. Som Lundgren säger skulle ett institut av denna typ antagligen vara särskilt värdefullt för den mindre och medelstora industrin, vilket gör det extra intressant och väsentligt eftersom det i många fall är just där som problemen i samband med forsknings- och utvecklingsarbetet är störst.

Lennart Grafström hävdar i sin uppsats att regeringens inflationspolitik har en väsentlig del av ansvaret för den ökade otryggheten på arbetsmarknaden under senare år. Kanske är det sant. Men Grafström säger själv att det är oundvikligt att den tekniska och ekonomiska utvecklingen leder till "icke oväsentliga omställningar inom näringslivet" även om den ekonomiska politiken förbättras. "Det innebär att omvandlingen är en nödvändighet om vi vill uppnå fortsatt produktionsökning och kunna göra väsentliga insatser för utvecklingsländerna." Att från den utgångspunkten avgöra till hur stor del regeringen bär ansvaret för den rådande otryggheten torde vara omöjligt. Men vad som är klart är att så gott som alla övriga industriländer i Europa, trots långsammare prisutveckling än Sverige under de senaste åren, upplevt en minst lika snabb ökning i otryggheten på arbetsmarknaden. Omställningen i näringslivet med åtföljande permitteringar och arbetslöshet har blivit ett dominerande problem även i länder med en gynnsammare kostnadsutveckling än vår under de senaste åren. Mot den bakgrunden tycker jag att det är något vågat att påstå, att Sverige i dag skulle haft en väsentligt mycket större trygghet på arbetsmarknaden om arbetskostnaden per produkt enhet stigit med en pro-

cent mindre per år under 1960-talet, vilket hade motsvarat ett genomsnitt för Västeuropa.

Väsentligast i Grafströms uppsats är diskussionen om en framtida trygghetspolitik i ett samhälle präglad av ständig omvandling. En given utgångspunkt är att trygghet i arbetet måste garanteras så många människor som möjligt men att denna trygghet inte kan få betyda en garanti för var och en att få behålla ett visst arbete för all framtid. Tryggheten måste, som framhålls i uppsatsen, innebära trygghet ifråga om tillgång till arbete och försörjning. Samhället måste samtidigt få kräva att "individerna anpassar sig till arbetsmarknaden under former som betyder att kostnaderna därför till stor del bärs av samhället. Den enskilda människan måste ha förtroende för samhällets vilja och resurser att stödja henne om hennes arbetsmarknadssituation av någon anledning blir problemartad. Detta är det grundläggande trygghetskrav som samhället måste eftersträva att tillgodose."

Mot den bakgrunden förordar Grafström en ökad satsning på rörlighet på arbetsmarknaden, både yrkesmässigt och geografiskt och framför allt i form av en vidgning av omskolningen inom företagen. Han framhåller mycket riktigt att det är angeläget att omskolningen av den enskilde inte får uppfattas som ett nödvändigt ont i strukturomvandlingens spår. Men kräver inte detta också att möjligheterna till omskolning fullständigt frikopplas från det åtminstone i praktiken fortfarande dominerande arbetslöshetskriteriet? Näringslivets organisationer har ju visat betydande tveksamhet i den frågan. En annan väsentlig konfliktfråga i detta sammanhang rör arbetskraftens kontra företagens geografiska rörlighet. Grafström förordar i enlighet med rådande politik och gängse uppfattningar en satsning på båda. Men den för mig grundläggande frågan i detta sammanhang, nämligen vad som skall bestämma det val mellan arbetskraftens eller kapitalets rörlighet som någon gång ändå borde

göras, diskuteras i uppsatsen lika litet som på annat håll. Jag har svårt att se annat än att den frågan måste grundas på en avvägning mellan samhällspolitikens sociala och ekonomiska mål. I praktiken sker detta redan i viss utsträckning men tyvärr på ett osystematiskt och outtalat sätt.

Grafström upprepar folkpartiets ofta framförda krav på en allmän sysselsättningsförsäkring — för övrigt ett ord som borde undvikas eftersom det lätt skapar förväntningar om försäkring mot förändringar i den aktuella sysselsättningen. Som nämns i uppsatsen saknar över hälften av alla förvärvsarbetande personer ett skydd mot inkomstbortfall i händelse av ofrivillig arbetslöshet. Detta är givetvis en ytterst otillfredsställande ordning och som Grafström visar har tveksamheten från regeringens sida varit stor när det gäller formerna för en eventuell lösning av detta problem. Det är mot bakgrund av denna tveksamhet förstaeligt att oppositionspartierna drivit försäkringsfrågan mycket hårt på senare tid och uppenbarligen vill göra den till en huvudfråga vid höstens val. Regeringen torde vara starkt medveten om vilka politiska svårigheter detta kan skapa och kan därför förväntas komma med något motdrag. Bara någon dag efter det att "Öka takten" publicerades presenterade också inrikesministern planer på en allmän arbetslöshetsförsäkring, grundad på de nuvarande arbetslöshetskassorna. Frågan är om detta räcker som motvikt mot oppositionspartiernas stora aktivitet på trygghetspolitikens område.

Professor *Bertil Ohlins* uppsats om "En politik för framsteg och trygghet" sammanfattar skickligt de från oppositionspartiernas sida i många sammanhang framförda argumenten för ett liberalt och mot ett socialistiskt system. Ohlins väsentligaste bidrag är enligt min mening hans argument mot ökat statligt inflytande över investeringsbesluten i näringslivet motiveerat av att staten måste ansvara för konsekvenserna av eventuella felbeslut. Ingenting säger

att staten har förutsättningar att fatta bättre investeringsbeslut än de enskilda företagen. Och dessutom har dessa redan tidigare bidragit till eventuella kostnader för felbeslut genom sina skatter.

I uppsatsen "Kapitalbehov och sparandeproblem" sammanfattar *Bengt-Göran Löwenthal* de i många andra sammanhang framförda synpunkterna på de aktuella kapitalförsörjningsproblemen och olika förslag i syfte att lösa dem. *Hannes Tjerneld* hävdar de mindre företagens existensberättigande i polemik med motståndare som jag har svårt att se är annat än fantasi-foster. Men hans uppsats innehåller också intressanta synpunkter bl a på utbildningen av småföretagare. I "Föränderlig varuhandel" ger direktör *Nils Stenberg* en klar snabbskiss av den mycket omfattande omställning som varuhandeln har genomgått under efterkrigstiden och av de olika problem som omvandlingen medfört.

Lars Neselius skriver kunnigt om "Utbildning-Trygghet-Effektivitet" och *Percy Bargholtz* ger lika pedagogiskt som i hans tidigare nämnda uppsats en sammanfattning av argumenten för och emot statligt företagande. *Bargholtz'* analys har i denna uppsats liksom i den andra en karaktär som man gärna hade sett präglad debattskriften i dess helhet. Nu har den i stället blivit en ganska blandad kompott av mer eller mindre originella och skickligt framförda synpunkter på aktuella näringspolitiska problem.

Bengt Rydén